

UDK 27-876.3(497.5Špišić Bukovica)“13/17”(09)
94(497.5)“13/17”(091)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 3. svibnja 2017.
Prihvaćeno za objavljivanje: 5. srpnja 2017.

TRAGOVIMA PAVLINA U ŠPIŠIĆ BUKOVICI: ORDO FRATRUM S. PAULI PRIMI EREMITAE IN BAKWA INFERIOR

Dejan PERNJAK, Križevci – Vlatko SMILJANIĆ, Virovitica

Srednjovjekovni pavlinski samostan na području današnje općine Špišić Bukovica (srednjovjekovno naselje Bakwa) jedan je od prvih na granici Podravine i Slavonije. Kao takav ističe se svojim spomenom u nekoliko darovnica, iako materijalni ostatci još nisu arheološki istraženi. U ovome radu donosi se pregled njihova djelovanja od osnutka u 14. stoljeću do kraja 18. stoljeća, kada potpuno nestaju s povijesne pozornice uz prekid djelovanja tijekom osmanskih osvajanja Slavonije u 16. stoljeću. Sažeto se iznosi ono što je dosad o njima poznato, osvrće se na izvore i literaturu za proučavanje, a opširno se analiziraju darovnice.

KLJUČNE RIJEČI: *pavlinski samostan u Špišić Bukovici, Bakva, Špišić Bukovica, pavlini, srednji vijek, darovnice, buna, Slavonija, Podravina, Virovitičko-podravska županija.*

Uvod

Istraživati srednjovjekovnu povijest samostana za koji postoje tragovi isključivo u domeni arhivskih dokumenata bez materijalnih tragova i drugih vrsta pisanih izvora predstavlja velik izazov za svakoga povjesničara. Takvi dokumenti su polazišna točka pri istraživanju bakvanskih pavlina.¹ U ovome radu autori su nastojali prema analizi arhivske građe i podataka iz literature objediniti sva znanja koja postoje o bakvanskome pavlinskom samostanu kao jednome od najstarijih samostana uopće na području Podravine i Slavonije, a o kojem šira javnost nema gotovo nikakve poznanje.

¹ Državnome arhivu u Virovitici Ministarstvo kulture Republike Hrvatske sufinanciralo je projekt digitalizacije i opisa arhivskoga gradiva o pavlinima u Špišić Bukovici pohranjenoga u Hrvatskome državnom arhivu. Projekt je predstavljen 13. studenoga 2015., a dokumenti su dostupni u elektroničkome obliku na službenim internetskim stranicama virovitičkoga arhiva. (Izvor: *Prezentacija arhivskog gradiva Pavlinskog samostana Svetog Benedikta u Špišić Bukovici*, <http://www.icv.hr/2015/11/prezentacija-arhivskog-gradiva-pavlinskog-samostana-svetog-benedikta-u-spisic-bukovici/>, zadnje posjećeno 18. listopada 2016.)

Prvo sustavno istraživanje načinio je Kamilo Dočkal, ali ono je dostupno samo u rukopisu. Nadalje, u časopisu *Zavičaj*, županijskome časopisu za kulturu Virovitičko-podravskoga županije, objavljene su u pretisku prve četiri stranice rukopisa Kamila Dočkala s pravopisnim ispravcima.² Dobar dio arhivske baštine nalazi se u monumentalnome *Diplomatičkome zborniku Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije (Codex Diplomaticus)*.

O pavlinima u Bukovici gotovo u svakome izvoru ili literaturi koji obrađuju srednjovjekovnu povijest Slavonije ili Podravine možemo pronaći spomen s osnovnim podatcima.³ Valja spomenuti još i vrijedan katalog izložbe *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244. – 1786.*, u kojemu samo usput bakvanski samostan spominju Ante Sekulić,⁴ Josip Adamček⁵ i Milan Kruhek⁶. U svakome slučaju, informacije iz literature gotovo su zanemarive.⁷

Geografski smještaj samostana i mjesta Bakva

Povijest pavlinskoga samostana sv. Benedikta u Bakvi nalazimo u II. usavršenoj obradbi pisanoj od 15. XI. do 18. XII. 1952. godine.⁸

² *Zavičaj*, br. 17/18, Ogranak Matice hrvatske u Virovitici, 2005., str. 19–21.

³ Gotovo je nemoguće izdvojiti baš sve izvore i/ili literaturu koji spominju pavlinski samostan u Špišić Bukovici. Ponajprije, to bi bio nelogičan potez jer uglavnom se spominju isključivo podatci o godini osnutka i osnivaču. Ipak, valja istaknuti vrijedan rad Tajane Pleše, koja je dala pregled srednjovjekovnih pavlinskih samostana u Slavoniji. Opširnije u: Tajana PLEŠE, »Pregled pavlinskih samostana srednjovjekovne Slavonije«, *Cris: časopis povijesnog društva Križevci*, god. 12, br. 1/2010., Križevci, 2010., str. 202–220.

⁴ Ante SEKULIĆ, »Pregled povijesti pavlina«, *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244–1786* (ur. Đurđica CVITANOVIĆ et al.), Zagreb, 1989., str. 33. Valja spomenuti da Sekulić u svojoj knjizi *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, također spominje samostan u Špišić Bukovici: »Bukovica se spominje kao mjesto u kojem su pavlini imali svoj samostan; zapravo je samostan bio u srednjovjekovnoj Bakvi (između današnje Vukosavljevice i Špišić Bukovice). Jamačno je temelj oko god. 1301. posvećen bio sv. Benediktu. Ondje su do danas sačuvani toponimi Crkvište, Gradina, Kloštar. Jamačno je zatvoren između god. 1531–1552.« Ante SEKULIĆ, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, Zagreb, 1989., str. 233.

⁵ Josip ADAMČEK, »Pavlini i njihovi feudalni posjedi«, *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244–1786*, str. 44, 50–52.

⁶ Milan KRUHEK, »Povijesno-topografski pregled pavlinskih samostana u Hrvatskoj«, *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244–1786*, str. 70, 89.

⁷ Uglavnom se taj samostan spominje kontekstualno, pa ga tako spominje i Toma Kovačević u svojoj *Monasterologiji*. Vidi: Toma KOVACEVICH, *Monasteriorum in Croatia in Sequuntur desolata Monasteria S. Pauli I Eremita Provinciae Croatiae: V de Bakva*, rukopis u Arhiv HAZU III.d.8.; Gjurjo SZABO, »Spomenici kotara Ivanec«, *Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva*, god. 14, br. 1, Zagreb, 1919., str. 23. Usp. Tajana PLEŠE, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana sjeverozapadne Hrvatske*, doktorska disertacija obranjena na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2010., str. 79.

⁸ »Ad hunc annum literae pare manibus habitae indicant, qualiter Regina Barbara fundatrix Monasterii S. Bededicti de Bakua, omnes decimas vini, & frumenti, a jobbagionibus in possessione Petrethinecz, in Comitatu de Verocze provenientes, perpetuo donaverit, ibq; ob sui, Regis Sigismundi, Regum Reginarumque salutem«, Andrija EGGERER, *Fragmen panis corvi protoeremitici seu reliquiae Annalium...*, Viennae, 1663., str. 185; Kamilo DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi, Povijest pavlinskoga samostana sv. Benedikta u Bakvi, II. usavršena obradba, pisana od 15. XI. do 18. XII. 1952.*, XVI 29 B (4), neobjavljeno (rukopis), str. 2.

Raspravu o geografskome smještaju pavlinskoga samostana u Bakvi pokrenuli su Andrija Eggerer,⁹ Franjo Orosz¹⁰ i Ivan Krištolovec¹¹.

Tako, između ostaloga, Franjo Orosz,¹² pišući povijest pavlinskoga reda prema Andriji Eggereru,¹³ tumači da su postojala tri samostana svetoga Benedikta u Bakvi, dok Dočkal tvrdi kako je to jedan te isti. Ta se tvrdnja dade dokazati analizom dvaju povelja iz arhiva u Lepoglavi, gdje se navode svi pavlinski samostani u tadašnjoj Slavoniji sredinom 15. stoljeća. Jedan dokument je povelja kojom kralj Ladislav 13. prosinca 1459. na molbu priora Ivana oslobađa poreza sve pavlinske samostane u Slavoniji.¹⁴ Drugi je pak dokument povelja kralja Matije (Matijaša) Korvina datirana u 8. lipnja 1458. u kojoj stoji kako kralj oslobađa (ponovno) sve pavlinske samostane i njihove kmetove državnih daća i poreza.¹⁵ U oba se dokumenta spominje samostan u Bakvi. Isto objašnjenje daje i Kamilo Dočkal.¹⁶

Ivan Krištolovec mislio je kako se srednjovjekovna Bakva smjestila ili na području virovitičke ili na području križevačke županije zbog pogrešnoga tumačenja dokumenta i

⁹ Andrija Eggerer (Graz, oko 1600. – Olimje, 24. 4. 1672.) – Slovenac, rodom iz Graza. Kao propovjednik neko je vrijeme boravio u Moravskoj, a zatim je došao u Hrvatsku i najduže stanovao u Remetama i Lepoglavi, gdje je bio profesor filozofije (1666.). U Beču je 1663. tiskao historijsko djelo: *Fragmen panis corvi protoeremitici seu reliquiae eremi-coenobiticorum*, tj. povijest pavlinskog reda od postanka pa do 1600. godine. U Remetama je napisao djelo *Pharmacopoea coelestis seu Maria Remerensis* (Styriae, 1672.), koje je posvetio Martinu Borkoviću, a djelo krase lijepi bakrorezi. Treće Eggererovo djelo je »*Anathema Marianum*« (Graz, 1673.), a objelodanjeno je godinu dana nakon piščeve smrti. Usp. Ante SEKULIĆ, »Pisci povijesti pavlinskog reda«, *Kultura pavlina u Hrvatskoj 1244–1786*, str. 298; A. SEKULIĆ, *Pavlinski prinosi hrvatskoj književnosti*, str. 273; Stjepan ANTOLJAK, *Hrvatska historiografija*, Zagreb, 2004., str. 112.

¹⁰ Franjo (Ferenc) Orosz bio je poznati mađarski plemić, koji je pristupio redu svetog Pavla Prvog Pustinjaka, čiji je bio istaknuti član. Napisao je povijest monaštva, što je i ujedno njegovo najpoznatije djelo: *Synopsis annalium eremicoenobiticorum ff. eremitarum Ord. S. Pauli* (Sopronii, 1747.). Ostala djela: *Orationes procerum regni Hungarici* (Ginsburgii, 1754.), *Egyedülválóságának ékessége* (Nagyszombat, 1754.), *Keresztényi tökéletes halálra készülő élet* (Pozsony, 1758.), *Első remete Szt.-Pál lelki elmékedésekre gerjedeztető barlangja* (Nagyszombat, 1755). Usp. Alexius HORÁNY, *Memoria Hungarorum et Provincialium scriptis editis notorum*, vol. II, 1776., Viennae, str. 708–709; »Ferencz Orosz«, *A Pallas nagy lexikona*, vol. XIII, (ur. Lajos GERŐ – József BOKOR), Budapest, 1896., str. 496.

¹¹ Ivan Krištolovec (Varaždin, 1658. – Lepoglava, 16. 4. 1730.) – crkveni povjesničar. Još zarane je stupio u pavlinski red te je u pavlinskom samostanu u Lepoglavi bio profesor filozofije, a kasnije teologije i generalni vikar. Godine 1715. izabran je za starješinu hrvatske pavlinske provincije i car Karlo VI. imenuje ga carskim savjetnikom. Napisao je djelo *De origine ordinis S. Pauli eremitaie* (1703.), a u rukopisu je ostavio djelo *Descriptio synoptica monasteriorum ordinis S. Pauli I Eremitae in Illyrico olim fundatorum, sed sub temporum mutatione, aliorum per Turcarum irruptione eversarum, aliarum aute min preaesens existentium, cum suis memorabilibus*, koje se čuva u Arhivu HAZU i Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Usp. S. ANTOLJAK, *Hrvatska historiografija*, str. 210. Opširnije u: Ante SEKULIĆ, »Ivan Krištolovec – pavlin i hrvatski pisac«, *Lepoglavski zbornik 1994.*, Zagreb, str. 33–39; Alojz JEMBRIH, »Ivan Krištolovec kao kajkavski pisac«, *Lepoglavski zbornik 1994.*, Zagreb, str. 41–55; Ante SEKULIĆ, »Ivan Krištolovec u ugarskim povijesnim prikazima«, *Lepoglavski zbornik 1996.*, Zagreb, str. 15–20.

¹² Franciscus OROSZ, *Synopsis Annalium Eremitae-Coenobiticorum FF. Eremitarum Ordinis S. Pauli Primi Eremitae*, Posonii, 1747., str. 388.

¹³ A. EGGERER, *Fragmen panis corvi*, str. 97, 185.

¹⁴ Acta Monumenta Lepoglava (dalje: AML), I. 18., Mađarski državni arhiv (dalje: MDA), D.L. 34.764.

¹⁵ MDA, El. Mályusz, *Levél-táry Közlemények*, Budapest, 1926. p. 148. nr. 45.

¹⁶ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 2. Osim Bakve spominju se samostani u sljedećim mjestima: Lepoglava, Garić Brdo, Dobra Kuća, Dubica, Remete, Streza, Kamensko i Čakovec.

zbunjujućega sadržaja u literaturi.¹⁷ Prvi točan pokušaj geografskoga smještaja srednjovjekovne Bakve u blizini današnje općine Špišić Bukovica učinio je Vinko Sabljar.¹⁸

Plemić Salamon je osnovao samostan 1301. godine?

Prvi tekst u kojemu se raspravlja o osnivaču samostana u Bakvi nalazi se u samostanu u Remetama, a potječe iz 18. stoljeća.¹⁹ Prema njemu, plemić Salamon, bogataš i dobrotvor, ranjen je negdje na prostoru šuma u Bakvi napadom medvjeda. Zavjetovao se pavlinima kako će im ondje izgraditi samostan ako preživi te je to i učinio.²⁰ Njegovu zakletvu potvrdio je 17. lipnja 1329. godine ugarski kralj Karlo I. poveljom izdanom u Višegradu.²¹

Međutim, u literaturi ne znamo ni za jednoga plemića Salamona na području Podravine i Slavonije koji bi se toliko isticao da bi mogao izgraditi samostan. Ipak, uvidom u *Codex Diplomaticus* u čazmanskome arhiđakonatu spominje se jedan Salamon koji je tituliran županom.²² Stoga možemo ustvrditi da je Salamon zaista postojao, a da bi mogao darivati posjed pavlinima, morao je biti istaknuta osoba tadašnjega društva i/ili veleposjednik. Isto tako valja uzeti u razmatranje Salamonovu motiviranost da pavlinima izgradi samostan. Vjerojatno je razlog tome da može imati što veću kontrolu njegova funkcioniranja, ali i da svoj utjecaj može širiti preko pavlina.

Prvi pisani spomen iz 1328. – konačni podatci o granici posjeda

Godine 1328. bakvanski prior Jakov zamolio je pisanom ispravom kralja Karla Roberta da omeđi pavlinske posjede (*metas reambulando*) jer su neki vlasnici okolnih oranica i šuma počeli svojatati samostanske posjede. Tako je kralj poslao pismo čazmanskomu kaptolu na potvrđivanje granica posjeda, koji imenuje kao *posjed Crasnichanoga, svojina crkve sv. Benedikta (ab allis terris distinguat)*.²³ Dakle, uz izaslanike čazmanskoga kaptola trebao je doći kraljev izaslanik imenom Ivan, sin Zognov, ili Borsa. U dokument je kralj napisao

¹⁷ On je naime došao u posjed dokumenta AMB, nr. 48. 49., u kojemu se spominje selo *Kloštar blizu Bakve (Kloster olim Bakwa)*. Kako je riječ o današnjem naselju Kloštar Podravski nedaleko od Đurđevca, Krištolovac nije razmišljao o udaljenosti između tih dvaju naselja. Ipak, njegovu tvrdnju može opravdati činjenica kako su Kloštar i Đurđevac bila prva veća srednjovjekovna mjesta istočno od Bakve. Osim toga, Rudolf Horvat u *Rimokatoličke župe u hrv. Podravini*, Zagreb, 1941., 33. tumači da se u Kloštru (srednjovj. *Gorbonok* ili *Kloster*) nalazio benediktinski samostan. Kamilo Dočkal takvo tumačenje u svome rukopisu opovrgava jer, prema njemu, u Kloštru nije bilo pavlina.

¹⁸ Vinko SABLJAR, *Miestopisni rječnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, 1886., str. 389.

¹⁹ Ordo Coenobiorum Ordinis s. Pauli primi Eremitae, *Monasterium de Bakwa seu Dolnja Bukovica*, Remete.

²⁰ A. EGGERER, *Fragmen panis corvi*, str. 97; F. OROSZ, *Synopsis Annalium*, str. 388. O istome piše Bogdan CVETKOVIĆ, *Tragom prošlosti Špišić Bukovice*, Virovitica, 1971., str. 7–8.

²¹ *Extractus actorum desolari, Mondasterii de Bakwa*, 48. Rukopis se čuva u HDA.

²² U tome se dokumentu opisuje darivanje posjeda Lubena, koji poklanja zagrebački biskup Ivan čazmanskome županu Salamonu. Osim toga saznajemo za Salamonova oca Sozu i njega samoga da vlasnik posjeda Megyer. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* (nadalje: CD), VII, nr. 146, 166.)

²³ Ioannes KRISTOLOVEC, *Descriptio Synoptica Monasteriorum Ordinis S. Pauli P. Eremitae...*, A–HAZU, IIb72, neobjavljeno (rukopis), str. 62.

opasku ako se tko od susjeda požali, mogao je ići na kraljev sud te tako iznijeti svoje dokaze protiv priora Jakova (*vicinis et commetaneis suis convocare*).²⁴

Već je 9. kolovoza 1328. čazmanski kaptol izvijestio kralja o obavljenom poslu. U izvještaju stoji kako su izaslanici prilikom razgraničenja bili: bakvanski prior Jakov, svećenik sv. Križa od plemena Gatal²⁵ te Ivan, sin Zognov. Sve je obavljeno u prisutnosti susjeda bez ikakvih prigovora. Temeljem te povelje saznajemo točan opis i geografski smještaj pavlinskoga posjeda. Tako samostanske zemlje graniče s mjestima Zdenci, Garešnica, Lipova i Kraljevac na zapadu. S jugoistočne stranice stoji u ispravi da graniči s posjedom sinova Lovre od Otina iz Voćina. Na južnoj strani granice se protežu do potoka Čazma, koji izvire u Bilogori kod mjesta Cremušine, i potoka Lendava dok je sjeverna granica posjeda jedan hrast u Donjoj Bakvi.²⁶

Vrijeme prosperiteta: pavlini u pisanim dokumentima 1329. – 1474.

Pavlini očito nisu imali dugo razdoblje mira sa susjedima zbog prisvajanja vlasništva njihovih posjeda jer se već u lipnju 1329. isti prior Jakov žali kralju Karlu Robertu te ga moli da ponovno potvrdi granice samostanskoga posjeda.²⁷ Osim toga Salamonova zakladnica nije ostala sačuvana u pisanome obliku. Često su naime darovane posjede znali svojatati darovateljevi nasljednici.²⁸ Kralj je potvrdu napisao 18. lipnja iste godine prema kojoj želi pavline zaštititi da »njeni službenici« (bakvanski pavlini, op. a.) mogu u miru i nesmetano obavljati svoje molitve za njegov spas i za dobro državljana.²⁹ Zbog takve povezanosti priora direktno s kraljem, Franjo Orosz je imao stav da je posjed i samostan zapravo darovao kralj, a ne Salamon. Međutim, u spisima se jasno vidi da su pavlini taj posjed očito imali otprije.³⁰

Između 1322. i 1358. godine izbijali su sukobi između pristaša kralja Karla Roberta i Gizingovaca. Utjecaj se osjetio i na područje Podravine i Slavonije. Stoga je pavlinski prior iz Bakve imenom Benedikt zajedno s garićkim priorom Stjepanom tražio čazmanski kaptol ponovni prijepis povelje kralja Karla Roberta iz 1328. godine. Zbog te isprave, osim utjecaja građanskoga rata, imamo podatke o imenima dvaju priora za koje ne bismo inače mogli znati.³¹

Godine 1375. pavlini prvi put dobivaju na dar posjed nakon Salomonove donacije prema dostupnim pisanim dokumentima. Međutim, treba uzeti u obzir da možda nisu sačuvane ranije darovnice kojima su bakvanski pavlini stekli određene posjede. Plemić imena Ugrin, sin Ivana iz Orahovice, darovao je vinograd na posjedu Lipovac, koji se nalazio unutar njegova posjeda u Bakvi. Prema ispravi saznajemo da je Ivan tituliran kao *magister*, dakle školovani posjednik, a posjed je ostavio bez ikakve obveze prema pavlinima.

²⁴ CD, IX, 326.

²⁵ Vjerojatno Gotal, u blizini grada Bjelovara.

²⁶ CD, IX, 336.

²⁷ I. KRISTOLOVEC, *Descriptio Synoptica Monasteriorum*, str. 62.

²⁸ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 14.

²⁹ CD, IX, 381.

³⁰ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 15.

³¹ CD, XI, 381.

Osim toga, u darovnici stoji ako bi s vremenom došlo do diobe između njega i njegove braće, oni ne bi smjeli uzeti vinograd pavlinima nego su, u tome slučaju, morali primiti drugi vinograd jednake vrijednosti u njegovu dijelu.³²

Da su orahovački vlastelini, točnije nasljednici plemića Ugrina, imali dobru suradnju s bakvanskim pavlinima svjedoči darovnica Petra Ugrina, unuka plemića Ugrina, koji je prije darovao vinograd, prema kojoj Petar 15. srpnja 1411. daruje posjed *Petrethincz* na kojemu je nekada prebivao kmet Andrija Čeh.³³ Taj je dar prema Kamilu Dočkalu zapravo bila misna zaklada, a posjed je imao 25 jutara zemlje³⁴ ili više.³⁵

Tri godine kasnije nakon spomenute darovnice kraljica Barbara poveljom je oslobodila kmetove s pavlinskoga posjeda *Petrethincz* od podavanja. Naime, kraljica Barbara Celjska boravila je u Virovitici, koja je nedaleko od Bakve, tijekom zime 1413. godine. Poveljom je kmetove oslobodila podavanja desetine vina i od plodova što su ih dosad imali davati kraljevskoj kuriji u Virovitici. Na kraju isprave piše kako je to učinila zbog spasa svoje duše, svoga supruga i ostalih ugarskih velikodostojnika.³⁶

Ono što je učinila kraljica, to je ponovio *magister* plemić Grgur iz Orahovice. Naime, spomenuti je 5. kolovoza 1420. oslobodio kmetove samostana od podavanja s triju vinograda na posjednima Remetinec i *Petrethincz*, koja je za sve vinograde iznosila šest *kabala* vina, tri kruha i tri vreće zobi. Posebnost te darovnice ističe se prema podatku o posjedu Remetinec, koji se dosad nije spominjao.³⁷

Orahovčani su ponovili darovanje posjeda pavlinima i to 9. rujna 1426. godine, kada su *magister* Nikola i Grgur samostanu poklonili dva kmetska selišta Oslatinac za koja Kamilo Dočkal³⁸ procjenjuje da su imala oko 50 jutara zemlje.³⁹

Posebno zanimljiva darovnica datira iz 14. ožujka 1447. godine, kada župnik sv. Bartola iz Gornje Bakve imenom Matej oporučno ostavlja 43 jutra očinskoga zemljišta pavlinskome samostanu zajedno s pašnjakom Trabušica. U tekstu se spominje nekoliko svjedoka: Blaž kao župnik u Virovitici, njegovi kapelani Tomo Labaš i Matija; nadalje, Antun, Juraj te Fabijan *de Hospitali*, sudac Fabijan Rach i još četrnaest imenom nabrojanih Virovitičana.⁴⁰ To je naime prva sačuvana darovnica nekoga klerika pavlinskome samostanu, a zavičajnoj historiografiji bitna je iz dvaju razloga:

³² CD, XV, 92.

³³ AMB, nr. 5., MDA, D.L. 32.765.

³⁴ 1 jutro = 5754,6 m². (Izvor: Mjere za površinu zemljišta, <http://www.savjetodavna.hr/savjeti/558/602/mjere-za-povrsinu-zemljišta/>, zadnje posjećeno 19. listopada 2016.)

³⁵ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 18.

³⁶ A. EGGERER, *Fragmen panis corvi*, str. 185; AMB, nr. 6, MDA, D.L. 32.766.

Međutim, na molbu lepoglavskog priora Ivana oslobodio je kralj Ladislav zvani Posmrtni (1444. – 1457.) dne. 13. XII. 1455. pavlinske samostane u Lepoglavi, Gariću, Dobroj Kući, Dubici, Bakvi, Remetama, Strezi, Kamenskom i Čakovcu, sve *omnino in regno nostro Sclavoniae*, njihovo posjede i njihove kmetove od svih podavanja (*taxa, collecta, censu*) i bilo koje vrsti poreza, što bi ga plaćali slavonskom banu. Prema: Kamilo DOČKAL, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, Zagreb, 2014., str. 67.

³⁷ AMB, nr. 7, MDA, D. L. 32.767.

³⁸ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 21.

³⁹ AMB, nr. 8, MDA, D.L. 32.768.

⁴⁰ MDA, Levélt. Közlem. *Bakwai kolostar* p. 105. doc. 13.

1. Saznajemo da je srednjovjekovna Bakva bila podijeljena na dva dijela: Gornju i Donju (*Bakwa Inferior et Bakwa Superior*). U Gornjoj Bakvi stoluje župnik župe sv. Bartola pa tako saznajemo kako je očito postojao sakralni objekt na tome području, dok je u Donjoj Bakvi bio smješten pavlinski samostan.
2. Osim spomena župnika Blaža iz župe sv. Kuzme i Damjana iz Virovitice, spominje se Fabijan *de Hospitali*, što je očit dokaz postojanja ubožnice.⁴¹

Veliki oporučni dar gornjobakvanskog župnika Mateja izazvao je negodovanje virovitičkih vlastelina Marczaly. Stoga su se Ivan i Emerik, sinovi vojvode od Marczala, pokušali dočepati darovanoga posjeda iz 1447. godine.⁴² Uvidjevši takvu situaciju, pavlini su uložili prosvjednu notu čazmanskome kaptolu, braneći se prije svega činjenicom da su posjed dobili na osnovi oporuke virovitičkoga suca.⁴³ Nažalost, ne postoji sačuvan arhivski trag o tome je li čazmanski kaptol dao odgovor.

Sljedeće godine Stjepan Fanč iz Grđevca daruje pavlinima tri kmetska selišta kod Gornjeg Pušćanca na području svoga posjeda Čazma u Križevačkoj županiji kao i izvor pitke vode za »spas duše svoje i svojih predaka«. Kamilo Dočkal procjenjuje da je riječ o 60 do 70 jutara zemlje.⁴⁴ Posebno je zanimljiv kraj darovnice u kojemu se piše kako »nema povrata zemlje rodbini osim ako pavlinima ne isplate 100 zlatnih forinti čistoga zlata i dobre vage«.⁴⁵

Godine 1449. virovitički i šomođski župan Ivan Marczaly oslobodio je pavlinske kmetove od podavanja desetine plodina. Vjerojatno je ta odredba vezana uz probleme iz 1447. godine i predstavlja svojevrsnu nagodbu, ali i dokaz susretljivosti vlastelina pavlinima zbog želje za posjedom gornjobakvanskoga župnika Mateja. No, Kamilo Dočkal temeljem toga dokumenta zaključuje da je prosvjed protiv Emerika i Ivana bio nepotreban.⁴⁶

Sljedeća darovnica datirana je 5. travnja 1451. godine, kada je Nikola Iločki, vojvoda sedmogradski i ban mačvanski, poklonio samostanu selište u Oslatini također *za ispaštanje svojih grijeha i duše rođaka*. Isprava je napisana u mjestu *Berzelcza*.⁴⁷

Godine 1463. u izvorima je zabilježena prva pljačka pavlinskih posjeda iz Bakve. Martin Beldin iz Sopja, jedini koji se spominje kao zločinac, provalio je na imanja Obrežje i Gerec u okolici današnje Slatine te otjerao šest kmetskih obitelji s njihova selišta. Osim što je oteo njihove osobne stvari i alate, još je ukrao dvjesto kupova žita.⁴⁸ Čak je uzurpirao neke samostanske oranice te na njima sadio žitarice i ubirao plodine. Zbog toga događaja pavlini su se potužili tadašnjem kralju Matiji Korvinu, koji je baš u to vrijeme boravio u Virovitici. Kralj je stoga naredio sredinom listopada iste godine čazmanskome kaptolu

⁴¹ Hospitali ili ubožnice inače su samostanskih bolnica. Najprije su bile sobe ili prostori za goste, odnosno strance, koji su se poslije koristili za liječenje gostiju, putnika i drugih.

⁴² I. KRISTOLOVEC, *Descriptio Synoptica Monasteriorum*, str. 62–63.

⁴³ AMB, nr. 11, MDA, D.L. 32.770., 23. ožujka 1447.

⁴⁴ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 24.

⁴⁵ AMB, nr. 11, MDA, D.L. 32.772–32.774.

⁴⁶ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 26.

⁴⁷ I. KRISTOLOVEC, *Descriptio Synoptica Monasteriorum*, str. 63; AMB, nr. 15, MDA, D.L. 32.775.

⁴⁸ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 29.

provedbu istrage i privođenje krivca na odgovornost.⁴⁹ Što se dalje događalo nakon kraljeva uputstva, u izvorima nije zabilježeno.⁵⁰

Nova zemljišta na području virovitičke okolice pavlini dobivaju 1472. godine darovnicom brata župnika Mateja i njegova nasljednika Blaža. Osim toga zemljišta iste godine pavlini dobivaju pet jutara zemlje bez obveze, osim zahvalnosti Stanka Naračina iz Dobonika. Dvije godine kasnije gradsko poglavarstvo u Virovitici tu je darovnicu potvrdilo, a potvrda se ističe po prvome spomenu imena gradskoga suda i gradskoga poglavarstva kao jedinstvenoga tijela.⁵¹

Nikola Čupor Moslavački, vojvoda sedmogradski i župan virovitički, 1472. godine oslobodio je pavlinske kmetove od podavanja desetine u vinu, žitu i svim drugim predmetima, koje bi inače morali davati tvrđavi, tj. kastrumu. Dokument je pisan u Virovitici, no već ga je prije objavila kraljica Barbara Celjska.⁵²

Jedan od posjeda na udaljenijoj lokaciji bakvanski pavlini dobili su u studenome 1474. godine od Ladislava Hermana Grebenskoga. Riječ je o posjedu Ivelovac, koji im je sa svim pripadnostima poklonjen kao vječna milostinja, a prvi put dosad darovatelj traži od pavlina uslugu zauzvat: s obvezom služenja dvije svete mise. Osim toga, Ladislav je poklonio pedeset zlatnih forinti za obnovu samostana⁵³

Vrijeme nemira: 1479. godina – buna u Donjoj Bukovici

Prema arhivskim izvorima ne možemo saznati koji je *casus belli* prethodio izbijanju pobune seljaka u Bakvi protiv pavlina samostan sv. Benedikta. Postoje različite interpretacije početka pobune. Tako Josip Adamček citira izvor da su seljaci »potaknuti đavlom« napali samostan, porazbijali brave i zasune te provalili među fratre.⁵⁴ Pred očima priora i redovnika uspjeli su fizički napasti samostanske slugu i službenike. Dok su ih neki redovnici pokušali zaštititi, pobunjenici su ih izvukli iz samostanskih zgrada i nastavili tući u dvorištu crkve. Neki su seljaci zatim napali redovnike. Počeli su ih mačevima natjerivati po samostanu, a oni su se povukli u crkvu. Nakon toga povlače se i pobunjenici uz prijetnju da će zapaliti samostan.⁵⁵

Kamilu Dočkal, pak, prema informacijama koje je posjedovao, za opis početka bune navodi posvojenje samostanskih šuma. Seljaci su, naime, zajedno s bakvanskim kaštelanima i ranije uzrokovali različite probleme ponajprije s graničnim posjedima. O epizodi napada na samostan nigdje ne bilježi nikakve podatke.⁵⁶

⁴⁹ AMB, nr. 7, MDA, D.L. 32.776.

⁵⁰ Kamilu Dočkal u svome se rukopisu pita zašto je Beldin išao pljačkati virovitički kraj kada je već bio veleposjednik. Međutim, ne navodi odakle mu taj podatak. K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 29.

⁵¹ AMB, nr. 18, D.L. 32.777.

⁵² AMB, nr. 18, D.L. 32.778.

⁵³ AMB, nr. 21, D.L. 32.780.

⁵⁴ Josip ADAMČEK, »Pobuna seljaka u Donjoj Bakvi (1479.)«, *Radovi Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Odsjek za povijest*, br. 7–8, Zagreb, 1969./1970., str. 81.

⁵⁵ Opširnije u: J. ADAMČEK, »Pobuna seljaka u Donjoj Bakvi (1479.) str. 81–90.

⁵⁶ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 38.

Dočkal i Adamček slažu se u jednome, a to je optuživanje pobunjenika za zločin svetogrđa (*sacrilegium*). No, različito tumače na koji su način bili za to optuženi.⁵⁷

Na temelju arhivske građe saznajemo za imena napadača: Matija Banović bio je na čelu pobune, a inače je služio kao seoski sudac iz Bakve. Uz njega u napadu je sudjelovalo dvadeset pet seljaka i četiri kmeta iz Lipova vlastelinstva.⁵⁸

Nakon napada na samostan i samostanske šume pavlini su podnijeli crkvenome sudu u Čazmi optužbu protiv seljaka i kaštelana Lovre Iločkoga, bakvanskoga vlastelina. Optužnica je bila ograničena isključivo na seljake, a vođenje kazneno-procesnoga postupka preuzeo je čazmanski lektor i kanonik Ivan u travnju 1479. godine.⁵⁹ Tako je Ivan početkom toga mjeseca obavijestio sedam župnika⁶⁰ iz virovitičkoga kraja da obidu pobunjenike i obavijeste ih za parnički postupak koji će se protiv njih voditi u Čazmi. Seljaci su se oglušili na obavijest, a zastupnik pavlina imena Benedikt iz Ivanića zatražio je da se svi svetogrdnici odmah osude *in contumaciam*.⁶¹

Zbog toga što su se seljaci oglušili na pozive i optužbe, u listopadu 1479. godine lektor Ivan obznanio je ekskomunikacijski obredni postupak sedmorici župnika i obvezu da se to mora reći puku svake nedjelje i svakoga blagdana posebnom zvonjavom zvona (*pulsatis campanis*) te se s krivcima ne smije voditi dijalog. Svećenik je pred vjernicima palio i gasio svijeće, bacao ih na zemlju i gazio nogama. Kako bi otjerao zle duhove koji opsjedaju prokletnike, škropio je svetom vodom sve četiri stranice svijeta. *Osim* toga, na misi su zbog toga morali pjevati psalme *Deus, laudem meam ne tacueris* i *Revalabunt eoli iniquitatem Judae*, a prilikom izlaska iz crkve svećenik je bacao tri kamena prema mjestima stanovanja izopćenih u znak vječnoga prokletstva (*in signum maledictionis aeternae*).⁶² Konačna mjera bila je da u crkvu ne smiju svi oni koji su bili s optuženicima u kontaktu: niti jedan vjernik ne smije govoriti, stanovati, jesti, piti, sjediti, hodati, stajati i dolaziti u bilo kakav dodir sa svetogrdnicima.⁶³

Na kraju je lektor Ivan svetogrdnike osudio u odsutnosti 25. svibnja 1479. godine u Čazmi. Tako je osudio trinaest seljaka i vođu Matiju Banovića, ali uvjetno. Lektor je odredio da se seljaci izopće i prokunu nakon devet dana ako u tome razdoblju ne nadoknade štetu počinjenu pavlinskome samostanu. Ako, pak, to ne učine, bit će proglašeni sinovima đavla. Presuda je poslana na adrese čak dvadeset i šest samostana i župa. Kako osuđenici

⁵⁷ Prema interpretaciji danj u glavnome tekstu Adamček misli da je *casus belli* bio napad na samostan bez jasnoga razloga. Međutim, Dočkal uz prisvojenje šuma navodi pokretanje sudskih postupaka protiv pobunjenika na koje su se oni oglašivali. Usp. K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 38.

⁵⁸ Josip ADAMČEK – Ivan FILIPOVIĆ – Metod HRG – Josip KOLANOVIĆ – Miljenko PANDŽIĆ, »Seljačke bune XV–XVIII stoljeća (građa)«, *Arhivski vjesnik*, god. 16, br. 1, Zagreb, 1973., str. 10–11, 13–15, 23–24.

⁵⁹ AMB, katal. 48.j. nr. 221.

⁶⁰ Bijahu obaviješteni župnici iz mjesta Zdenci, Gornja Bakva, Virovitica, Lipova, Tolovac (danas naselje Turanovac, op. a.), Hotka i Gotalovac (nedaleko današnjeg Novigrada Podravskog, op. a.). Adamček u svome radu navodi sljedeća mjesta: Zdenci, Bukovica, Talovac, Virovitica, Lipova, Sv. Mihajlo i Sv. Križ. J. ADAMČEK, »Pobuna seljaka u Donjoj Bakvi (1479.)«, str. 88.

⁶¹ AMB, nr. 24, MDA, D.L. 32.768.

⁶² Cjelokupan postupak izopćenja opširno je opisao Baltazar Adam Krčelić u djelu *Povijest stolne crkve zagrebačke* izvorno napisanom 1770. godine. Usp. Baltazar Adam KRČELIĆ, *Povijest stolne crkve zagrebačke* (prev. Zdravko Šešelj), Zagreb, 1994.

⁶³ AMB, nr. 26, MDA, D.L. 32.789.

nisu ništa poduzeli, 2. lipnja iste godine presuda je postala pravomoćna i izvršna. Župnici Grgur iz Talovca, Ilija iz Seseva i Tomo iz Lipove javili su čazmanskom kaptolu da su u svojim župama započeli obavljati ekskomunikaciju.⁶⁴

Sve te svetogrdnike štitili su kaštelani vlastelina Lovre Iločkoga. Kao svjedočanstvo tome postoji isprava prema kojoj se iz naklonosti prema kaštelanima i seljacima ekskomunikacija više neće obavljati u onih sedam župa koje je obvezao lektor Ivan. Zbog toga je lektor ekskomunikaciju proširio na župnika, župljane i kapelane u Bakvi.⁶⁵

Konačno, 5. siječnja 1480. krivci su popustili i obećali su vratiti odštetu od 35 forinti čistoga zlata.⁶⁶ Pomirba je dokumentirana 8. siječnja, kada su se pavlini odrekli svojih zahtjeva za naknadu štete, a jednako su tako i seljaci odustali od svojih dnevnih potraživanja prema samostanu uz zakletvu da bunu seljaci neće ponoviti jer će tada biti potpuno ekskomunicirani.⁶⁷ Čak je javni bilježnik tu zakletvu potvrdio,⁶⁸ a odrješenje je proglasio zagrebački biskup Osvald Thus.⁶⁹

Vrijeme uvjetnoga bogaćenja: 1488. – 1531.

Osam godina nakon konačnoga rješenja pobune u arhivskim dokumentima nalazimo povelju Nikole i Jakova Bannfyja o oslobođenju pavlinskih kmetova od podavanja, koja je napisana 21. travnja 1488. godine u Virovitici, ali uz detaljno pojašnjenje uvjeta. Plemići su tražili trideset i pet misa godišnje prema njihovoj nakani uz osobitu pobožnost prema Svetom Trojstvu, Blaženoj Djevici Mariji, sv. Nikoli Biskupu, sv. Margareti, sv. Fabijanu, sv. Sebastijanu te sv. tri kralja.

Zbog nasilja špana Klementa iz Chasmajeva 1494. godine, kada je navalio na samostanske kmetove i oteo im osam volova i jednoga kmeta, vojvoda Ivaniš Korvin 17. srpnja 1495. godine uzeo je pod zaštitu pavline u Bakvi zbog prethodno napisane molbe.⁷⁰

Godine 1500. pavlini dobivaju posljednji u dokumentima zabilježeni dar: tri selišta Ivana i Nikole Fancyja, a 1531. godina je posljednje isprave iz pavlinskoga arhiva uopće i to je misna zaklada Katarine iz Garazdinca, prema kojoj saznajemo da je prije darovala samostanu šest selišta na području Gornje Bakve, a sada traži tri mise tjedno za nju i pokojnoga joj supruga Ladislava Benčika.⁷¹

⁶⁴ Prema pravnim propisima kojima se Ivan koristio, konačna presuda u odsutnosti mogla se donijeti tek nakon trećega oglašavanja okrivljenika na poziv za sudski postupak. J. ADAMČEK, »Pobuna seljaka u Donjoj Bakvi (1479.)«, str. 38.

⁶⁵ J. ADAMČEK – I. FILIPOVIĆ – M. HRG – J. KOLANOVIĆ – M. PANDŽIĆ, »Seljačke bune XV–XVIII stoljeća (građa)«, str. 16–17.

⁶⁶ AMB, nr. 29, MDA, D.L. 32.791.

⁶⁷ J. ADAMČEK – I. FILIPOVIĆ – M. HRG – J. KOLANOVIĆ – M. PANDŽIĆ, »Seljačke bune XV–XVIII stoljeća (građa)«, str. 19–20, 20–24. & AMB, nr. 30, D.L. 32.792 & D.L. 32.791.

⁶⁸ AMB, nr. 31, MDA, D.L. 32.753.

⁶⁹ AMB, nr. 31, MDA, D.L. 32.794.

⁷⁰ AMB, nr. 40, MDA, D.L. 32.802

⁷¹ I. KRISTOLOVEC, *Descriptio Synoptica Monasteriorum*, str. 63; K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 63–65.

Propast samostana u 16. stoljeću i pokušaji obnove u 17. i 18. stoljeću

Ekspanzijom Osmanlija na hrvatske prostore tijekom 15. i 16. stoljeća započinje propast bakvanskih pavlina. Ne možemo utvrditi točan datum kada su nestali s toga prostora, a Kamilo Dočkal pretpostavlja da su pobjegli s arhivom i inventarom u Lepoglavu.⁷² Temeljem popisa inventara vidljivo je da su imali velik broj oltarnih ukrasa s dodatcima dragocjene tkanine kao i raskošne odjeće svećenika.⁷³

Dakle, pavlini iz Bukovice nestaju između 1532. i 1552. godine kada pod osmansku vlast padaju Koprivnica i Virovitica, a tada se gube i svi materijalni ostaci koji bi svjedočili o pavlinima na tome prostoru.⁷⁴

Godine 1697. car Leopold I. dozvolio je pavlinima povratak u Bakvu te se tako između 1697. i 1698. godine pojavljuju nove isprave u kojima pavlini traže povrat posjeda nakon sve većih osmanskih gubitaka. Ivan Krištolovec tako se zalaže da se svim pavlinima vrate posjedi između rijeka Save i Drave.⁷⁵ Zbog toga je general Gašpar Malečić poslao svoja dva uglednika Stjepana Fištarovca i Ladislava Simandyja da obišu bakvanski samostan.⁷⁶ Generalu Malečiću su nakon obilaska potvrdili da je samostan zaista spaljen, no ipak su ondje boravila dvojica pavlina, Ivan Krančić i Josip Pavletić, koji su imali zaštitu krajiških vlasti.⁷⁷

Kako piše pavlinski kroničar i general Reda Nikola Benger, budući da je zapovjednik Enej Caprar zabranio dovoz hrane, pavlini su odustali od obnove samostanskog života, a Caprar je samostansku ruševinu prenamijenio u stražarnicu.⁷⁸

Naposljetku pavlini zauvijek nestaju s bakvanskoga prostora kada kraljica Marija Terezija daruje posjed Donju Bukovicu podžupanu virovitičkom Antunu Špišiću Japronskome. Gornja i Donja Bakva, koje tada postaju jedinstveno naselje Bukovica, kasnije nazvano Špišić Bukovica.⁷⁹

Zaključak

Pavlini i pavlinski samostan u Bakvi ili današnjoj Špišić Bukovici kod Virovitice živjeli su u izrazito turbulentnim vremenima kako za regionalnu tako i za lokalnu povijest. Obilježeni mnogim privilegijama dobivenim izravno od kralja uz mnoštvo darovanih posjeda, uspjeli

⁷² Isto navodi i Tajana Pleše. Ona pretpostavlja da su se redovnici planirano preselili u Lepoglavu (središte provincije op. a.), ocijenivši je kao sigurnije mjesto za život pred nadolazećom osmanlijskom opasnošću. Usp. T. PLEŠE, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana*, str. 81.

⁷³ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 68. Više o inventaru bakvanskih pavlina u arhivu HAZU: *Registrum rerum de s. Benedicto Inventaria Paulinorum*, IV. c. 49.

⁷⁴ Tajana Pleše pretpostavlja da su se redovnici planirano preselili u Lepoglavu (središte provincije op. a.), ocijenivši je kao sigurnije mjesto za život pred nadolazećom osmanlijskom opasnošću. T. PLEŠE, *Arheološki kontekst srednjovjekovnih pavlinskih samostana*, str. 81.

⁷⁵ Nikolaus BENGER, *Annalium eremi coenobiticorum ordinis fratrum eremitarum s. Pauli Primi eremite, II.*, Posonii, 1743., str. 313.

⁷⁶ N. BENGER, *Annalium eremi coenobiticorum*, str. 313.

⁷⁷ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 73–74.

⁷⁸ N. BENGER, *Annalium eremi coenobiticorum*, str. 313.

⁷⁹ K. DOČKAL, *Samostan sv. Benedikta u Bakvi*, str. 75–78.

su se održati gotovo do samog vrhunca 18. stoljeća, kada car Josip II. ukida pavlinski red. Samostan i crkveni red predstavljaju bitno duhovno, gospodarstvo i kulturno središte krasnosrednjovjekovnoga virovitičkoga, pa čak i podravsko-slavonskoga prostora.

Temeljem svih sačuvanih darovnica možemo stvoriti pregled djelovanja samostana, dok o svakodnevicu nemamo nikakvih podataka.

Geografski položaj i smještaj samostana možemo omeđiti kod današnjega ribnjaka Zidine u Špišić Bukovici na šumovitim bilogorskih obroncima te tamo treba tražiti materijalne ostatke samostana.

Bakvanski pavlini imali su ukupno oko 48 jutara zemlje i 14 selišta na prostoru virovitičke okolice, što ukupno iznosi preko 500 jutara zemlje od kojih je šest posjeda neodređene površine. Zbog toga su često u sukobima sa susjednim posjedima i lokalnom vlastelom, prije svega zbog izdvojenosti od virovitičkoga vlastelinstva i patronatstva, i unatoč tome što se samostan nalazio na vlastelinstvu knezova iločkih. Dakle, vrhovništvo nad samostanom imali su virovitički vlastelini; do početka 15. stoljeća to su bile hrvatsko-ugarske kraljice, a nakon toga svjetovni feudinci poput Marczalyja, Čupora Moslavačkih i Banića Donjolenavskih, koji su i na pavlinskim posjedima prikupljali desetinu. Najznamenitiju zaštitu samostanu i samostanskim posjedima podario je Ivaniš Korvin 1495. godine zbog svojatanja nekih drugih koji su obično bili kasniji zakonski nasljednici darivatelja. Naime, njemu je bilo bitno osloniti se, pored kraljevskih gradova i trgovišta i na vjerske institucije.

Najznamenitija epizoda u cjelokupnome pregledu djelovanja pavlina u bakvanskome kraju zasigurno je buna iz 1479. godine. Zbog osobne netrpeljivosti knezova iločkih (napose Nikole Iločkoga) i virovitičkoga vlastelinstva prema pavlinima, bakvanski kaštelani poticali su neraspoloženje seljaka i kmetova prema samostanu, koje se manifestiralo u čestim pobunama i svojatanju posjeda. To se, uostalom, uklapa u međusobne sukobe feudalnoga vlastelinstva u tadašnjoj Virovitičkoj županiji. Upornost seljaka najbolje se očitovala u dugome oglašivanju i odbijanju optužaba čazmanskoga suda. Stoga je njihov napad na samostan postao, prema crkvenim vlastima, »sukob Crkve i vjere«, a time je optužba protiv njih dobila na jakosti. Zanimljivo je što se službenici vlastelina Lovre Iločkoga ne spominju izravno i poimenično u dokumentima, no znamo kako se o njima govori kao o zaštitnicima seljaka i neprijateljima Svete Majke Crkve. Ekskomunikacija koja je provedena uz opsežan ceremonijal trebala je uplašiti i izopćene i vjernike, čime se očituje jakost crkvenoga suda te riječi Božje na prostorima u virovitičkoj okolici. Crkva je, dakle, u 15. stoljeću imala veliku sposobnost svojim neprijateljima nametnuti gotovo potpunu društvenu izolaciju.

O točnoj godini propasti bakvanskih pavlina možemo samo nagađati i odrediti okvirno razdoblje od 1531. do 1552. godine, kada su mogli prebjeći u lepoglavski samostan koji je bio privremeno utočište zbog osmanskih prodora. Nakon osmanskih povlačenja, pavlini su se nastojali vratiti te obnoviti samostan, no zapreka tome nije bio rat, nego nešto jače: prije svega to su bile krajiške vlasti, kojima je smetala mogućnost obnove izdvojenoga samostanskoga vlastelinstva, a u konačnici to je bila konačna carska direktiva iz 1786. godine, kojom djelovanje pavlinskoga reda na prostoru kako austrijskih tako i hrvatskih zemalja potpuno nestaje.

Osim inventarnoga popisa, koji je vjerojatno sastavljen prilikom seobe pavlina u Lepoglavu, prema darovnicama možemo kronološki poredati samostanske priore: Jakov (1328./1329.), Benedikt (1439.), Matej (1458.), Andrija (1472.), Pavao (1487.), Emerik (1491.) i Juraj (1501.).

Na kraju možemo ustvrditi kako je do današnjih dana hrvatska historiografija apsolutno dala uvid u povijest djelovanja bakvanskih pavlina, a sada je red na arheološkoj zajednici koja bi trebala istražiti lokalitet te ondje kasnije prezentirati respektabilno srednjovjekovno nalazište široj javnosti te tako stvoriti svojevrstan arheološki park za tako važnu instituciju virovitičkoga srednjovjekovlja te time upotpuniti i stvoriti što realniju predodžbu kako je stvarno izgledao samostan i gdje se točno nalazio.

Summary

FOLLOWING THE PATHS OF THE PAULINE ORDER IN ŠPIŠIĆ BUKOVICA: ORDO FRATRUM S. PAULI PRIMI EREMITAE IN BAKWA INFERIOR

Medieval monastery of the Pauline order settled in present-day municipality of Špišić Bukovica (medieval settlement Bakwa) is one among the first Pauline monasteries established at the border between Podravina and Slavonia. Although its remains still are not investigated, this monastery is mentioned in several medieval charters. Authors of this study deliver an overview of activities of the Pauline order in the municipality of Špišić Bukovica from the time of the monastery's foundation (i.e. the fourteenth century) up to the end of the eighteenth century, when the Pauline order disappeared from the historical scene. One also has to mention disrupt of their activities during the period of the Ottoman conquest in the sixteenth century. This article represents a brief overview of all the presently known historiographical facts, preserved archival sources and literature about the monastery, with a detailed analysis of the preserved charters.

KEY WORDS: *Pauline's monastery in Špišić Bukovica, Bakva, Špišić Bukovica, Pauline order, Middle Ages, charters, rebellion, Slavonia, Podravina, County of Virovitica and Podravina.*

